

УДК 81'373.6

ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАОСНОВИ В УКРАЇНСЬКІЙ РИБАЛЬСЬКІЙ ЛЕКСИЦІ

Роман Міняйло

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання Харківської гуманітарно-педагогічної академії
(Харків, Україна)
e-mail: roman298@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9392-594X

У статті досліджено індоєвропейську спадщину в рибальській лексиці українських говірок. З'ясовано, що ономасіологічні принципи рибальських номінацій часів індоєвропейської спільності криються в самій природі освоєння довколишнього світу нашими пращурами, зокрема в первісному риболовненні руками та зоровими й тактильними відчуттями, що супроводжували цей процес. Аналіз рибальських реконструкцій доводить існування в індоєвропейській правій семантичних моделей «риба зі зміястим тілом», «риба, від якої на руках залишається клейка, в'язка речовина». Інтегральною семою 'вигнутість, опуклість' просякнута більшість номінацій знаряддєвого рибальства та деяких іхтіонімів.

Ключові слова: рибальська лексика; індоєвропейські праоснови; ономасіологічна природа; семантичні моделі.

Minyailo Roman. Indo-European proto-bases in Ukrainian fishing words.

The significant achievements of comparative linguists in reconstruction of Indo-European common language have seriously brought us closer to understanding of prehistoric peoples cultural and material life peculiarities. Nowadays cognitive linguistics approaches may be beneficial for enlarging the reconstruction compound and its meaning specification.

Ancient fishing words are kept in Ukrainian dialects. Abstract denotation with general action meaning ланáвка 'hand fishing' derives from *lap'a with a concrete meaning (V. Illich-Svitych's assumption) 'flat part of arm, leg' (= 'palm, foot'), kept by Nostratic Hamito-Semitic, Indo-European, Uralic languages. Fish name мень according to one of the assumption is a relic of a Nostratic word *meni 'fish as a class of subjects, in general', which might have appeared 15000–11000 b. c. Proto-Slavonic fish name *ǫgrь 'eel' derives from Indo-European root *ang^w(h)i- 'eel, amphibian, fish'. Taking into account this root's denotative relation to Lithuanian angis 'snake' and Prussian angis 'the same', it may be assumed that in the period of Balto-Slavonic language unity the meaning eel (*ǫgrь) 'snake-like body fish' had already been established, with the equal meaning to the modern one.

There is an assumption that one of Ukrainian dialect fishing name лінень 'grayling' derives from some Indo-European substratum in the Carpathian area with the primordial root *lip- : *lep- : *lǣp- (compare *lipati, *lepoti, *lǣpiti) < Indo-European *leip- 'to oint, to glue' with the change in meaning in some Indo-European languages into 'to make dirty, to spot'. We may assume taking into account the etymology of fish names лінень і лень that Indo-European had a semantic model «a fish, leaving adhesive, viscous substance on hands».

Such an example of Indo-European heritage mastering is Ukrainian dialect word кутір 'one of the two fishnet's ends' (Low Dnister area) < *kutyрь, evident suffix denotative, derived from *kut-, which is the basis for *kutiti, originating from Indo-European *keu-t-/*kou-t- 'convex, cambered'. Ukrainian fish name в'юн (βοῖόν) originates from Indo-European root *ui-, *uei- 'to twist, to bend' with the help of -ун suffix.

Proto-Slavonic denotation *ǫda is derived from more ancient *ǫkda < *onk-da, connecting it to Indo-European *uendh-/*uondh- 'to twist, to bend' or to Indo-European *ang-/*ank- 'to bend, hook' with *ang- substituted to

**and-* (> **ond-*).

Hence the onomasiologic nature of fish names of the period of Indo-European unity is hidden in the way of our ancestors would come to terms with their environment, particularly in hand fishing, visual and touching senses, inseparable from this action. Visually-based denotations have a sema of 'snake alikness, resemblance' touching-based ones – 'adhesivness'. The majority of fishing tools and some fish names are integrated within a sema of convexity.

Keywords: *fishing words; Indo-European proto-bases; onomaseologic nature; semantic models.*

Вагомим здобуткам у реконструкції індоєвропейської прамови завдячуємо не одному поколінню компаративістів (Ф. Бопп, Я. Грімм, Р. Раск, О. Востоков, А. Шлейхер, П. Фортунатов, А. Мейє, Є. Курилович, Е. Бенвеніст, О. Семеренї, О. Мельничук, О. Трубачов, Т. Гамкрелідзе, В'яч. Іванов та ін.), які значною мірою наблизили нас до розуміння особливостей матеріально-культурного життя доісторичних народів. Говорячи про індоєвропейські етимони, пам'ятаємо також, що залежно від дослідницького завдання ними можуть виступати різні мовні одиниці – *пракорінь, праморфема, праоснова* і навіть *пралексема* [Капранов 2016, с. 66]. Не втрачає актуальності й досліджування історичної лексичної семантики. Згадаймо Г. Шухардта з його приматом семантики над фонетикою в етимологічних дослідженнях.

На сучасному етапі розширенню складу реконструкцій і деталізації їхньої семантики мають посприяти підходи когнітивної лінгвістики як поліпарадигмальної науки, що вивчає взаємодію і взаємозв'язок ментальної структури етносу і його мовної системи.

Дослідник давніх культур і світогляду первісних людей М. Чмихов справедливо зауважив, що порівняно низький рівень виробництва спонукав наших пращурів виявляти найглибинніші закономірності природи й використовувати їх для виживання [Чмихов 2001, с. 391]. Тому археологи й поділили первісний лад на кам'яний, бронзовий і залізний періоди саме відповідно до уявлень про поступову зміну технологій виробництва й матеріалів для виготовлення основних знарядь праці. У з'ясуванні етногенезу слов'ян сучасні методи дослідження археологічних і антропологічних джерел дозволили побачити неперервний розвиток матеріальної культури населення лісостепової зони України від неолітичної доби (VI тис. до н. е.), як і ймовірну належність трипільців до індоєвропейської спільноти [Щодра 2016, с. 16]. О. Щодра наголошує також на тому, що актуальною залишається ідея В. Петрова про необхідність досліджувати етногенез слов'ян «через встановлення спадкоємності культури у ще більш ранні періоди – мезоліту і пізнього палеоліту» [там само].

І. Прищепчук у дослідженні еволюції поглядів на процедури семантичної реконструкції від індоєвропейстики до сучасних когнітивно-орієнтованих студій доходить висновку, що у функційному аспекті прамову необхідно уявляти як одну із сучасних мов з необхідним обсягом не менше 20000–30000 лексем, що значно відрізняється від масиву реконструйованих праформ. Дослідниця наголошує на тому, що людина багато років тому була тісніше пов'язана з довкіллям і, очевидно, мала багатий набір лексичних засобів на позначення реалій, що її оточували [Прищепчук 2014, с. 163].

Одним із найпомітніших шарів лексики, що відображає знання мовців про навколишній світ, є соматизми. Учені довели, що сприймання об'єктів навколишнього світу крізь призму частин людського тіла використовують як

продуктивний засіб усвідомлення нових реалій або переосмислення вже наявних, і цей процес однаковий для всього людства, оскільки тілобудова, механізми мислення та умови проживання людей у загальних рисах не відрізняються [Государська 2015, с. 60]. Проте саме умови проживання відіграють найважливішу роль у постанні специфічної лексики окремих етнічних груп. Це підтверджує «Атлас української мови» (АУМ, карта № 382), який лексемі *лѧпати* ‘ловити’ фіксує вздовж гірських річок Карпат спорадично, а вздовж Західного Бугу, особливістю гідроландшафту якого є велика кількість закрутів і заболочених місць (що сприяє ловленню риби руками), – регулярно, так само, як у тих місцевостях Наддністрянщини, де Дністер виходить на рівнину і швидкість течії падає, що також полегшує ловлення риби руками.

Прадавню лексику ручного риболовлення зберігають діалекти української мови. У буковинських говірках лексема *лапѧвка* маніфестує семему ‘ловлення риби руками’: *Вчѧра з дѧдом ходѧли на лапѧвку і наловѧли сѧлу риби* (СБГ, с. 252). Слово походить із праслов’янської процесової назви **lapati* ‘хапати, ловити’ / **lapiti* ‘схопити, спіймати’, яку етимологи своєю чергою виводять зі звуконаслідувального вигуку **lap* (ЕСУМ III, с. 193). Разом зі звуконаслідувальною етимологи вказують і на експресивну генезу дієслова **lapati* (ЭССЯ XIV, с. 28), що, гадаємо, узгоджується із самою природою виявлення почуттів під час риболовлення. За припущенням В. Ілліча-Світича, найдавніше значення лексичної реконструкції **lap’a*, збережене ностратичними семітохамітською, індоєвропейською та уральською мовами, було конкретним – ‘плоска частина руки, ноги’ (= ‘долоня, ступня’) [Іллич-Світич 1976, с. 25]. Показово, що в українських говірках людська долоня виступає ще й засобом вимірювання, характеристики риб певних порід, пор.: лемк. *пляскѧня, пляскѧнька* (*рѧба ги долѧнь, жѧўти маѧ ѧчи*) [Верхратський 1899, с. 247]. А широкозначність лексичної реконструкції **lap’a* (ще й семантика ‘ступня’) свідчить на користь того факту, що під час риболовлення руками застосовували й ноги для каламучення води: порівняймо стійкий вислів *шлѧпѧк безрозм’ѧрний* ‘великий розмір ступні’ у західнополіських говірках (СФЗП, с. 280) з іхтіонімом *шлѧпѧк* ‘будь-яка велика риба (від 2 кг і більше)’ у східнополіських говірках (КА). Спільність внутрішньої форми цих двох назв очевидна: *зучне «шльопання» по водѧ*.

Залишається все менше сумнівів щодо індоєвропейського походження відомого всім слов’янським мовам (крім болгарської і македонської) іхтіоніма *мень*, пор. в українських говірках: поліс. *м’ѧнь* (СПГ, с. 126), нж.ндстр. *минь* (НРС, с. 174), лемк. *минь* (*мень*) (ЛС, с. 196). За однією з версій етимологів ця назва риби – праслов’янське запозичення з фінно-угорських мов (у марійській мові *теп* ‘минь’) (ЕСУМ III, с. 463), за іншою – рефлекс ностратичної назви **meni* ‘риба як клас’, виникнення якої можна датувати 15–11 тис. до н. е. [Переверзев 2013, с. 133]. У черговому ґрунтовному етимологізуванні спільнослов’янського іхтіономена *мень* російський дослідник М. Потєвський доводить його індоєвропейське походження, аргументуючи це тим, що назва цієї крупної і сильної риби не може походити від псл. **tъnъ* ‘менший’, так само, як не може бути і фінно-угорським запозиченням, а витоки номінацій з основою *ten-/min-/mik-* варто шукати в германських мовах, оскільки готські слова *mik* (very frequent), *mikils* (great, many), *mih(h)il* (great, large) тощо означають крупне, велике, численне – ці слова з основою на *mik-/mih-* і були

запозичені в праслов'янську мову на позначення миня (хижої риби родини тріскових. – Р. М.) [Потевский 2014].

В аспекті предковічної вживаності слова *мень* на наших теренах варто згадати й іхтіонім *меньок (миньок)*: цн.слоб. *миньок* (Кв.-Осн II, с. 124), нж.ндстр. *миньок, мінька, міньок* 'минь' (НРС, с. 174, с. 175), пд.поділ. *миньок* 'маленька рибка, подібна до пискаря' (СДО, с. 51). На сучасному етапі цю назву сприймаємо як демінутивне, здрібноло-пестливе утворення, конотативну зумовленість якого засвідчує українська фразеологія: *напузався, як менєк* 'добре поїв' (Ном., с. 537); *І, мов миньки, повивертались, Безпечно спати залягли* (Котл., с. 101) тощо. У той же час немає сумніву, що цю форму слова збережено від спільнослов'янської доби, у чому переконують відповідники в хорватській (*menjak*), словенській (*mének*), лужицьких (*tjenk*) мовах (ЕСУМ III, с. 463). Також упадає в око йотованість кореневої морфеми в лужицьких мовах і в північному наріччі української мови: *tjenk* і *м'єнь [мїєн']*. Показово, що в деяких говірках української мови *миньків* називають *юнами* (в'юнами), яких на Поліссі здавна й дотепер викопують руками у висохлих болотах [Воропай 1958, с. 72]. А назва краю лужичан – нащадків полабських слов'ян (відомих ще під назвою «венеди»), які понад тисячу років тому заселяли територію в басейнах річок Лаби й Ніси, – *Lužica* походить від слова *luža*, що етимологічно означає 'болотиста місцина', бо в північних районах Лужиці є багато заболочених місць [Ластівка, с. 5]. Привертає увагу й формально-семантична схожість нижньонадністрянського іхтіоніма *мінька* з литовським *tėnkė* й латиським *tenca* 'тріска' (ЕСУМ III, с. 463), що в хронологічному вимірі може свідчити про спільну іхтіологічну лексику праслов'янської і прабалтійської мов (або ж протослов'янських діалектів).

У говорах південно-західного наріччя української мови спостерігаємо іншу назва миня з її численними варіантами: пд.поділ., буков. *менту́з* (СДО, с. 50; СУГО, с. 126; СБГ, с. 286), нж.ндстр. *мєнтуз, мєнькус, мїнтуз, мїнтус* (НРС, с. 172). За даними іхтіологів назви *менькус, минус* побутують у середньому і верхньому Подніпров'ї та на Поліссі, а назви *менту́з, менту́с* більш характерні для Волинського Полісся (Фауна VIII вип. 3, с. 115). О. Горбач назву *менту́з* зі значенням 'мінога *Lampetra*' зафіксував у західнополіській говірці: *Оц'ї са́ми ментузі́ то він в нас похóжий б́ув на гад'у́ку* (підкреслення наше. – Р. М.) [Горбач 1993б, с. 303], а також у північно-надністрянській [Горбач 1993а, с. 274]. Відомо, що міноги – прадавні рибоподібні тварини з тілом без луски – населяють переважно річки Балтійського і Каспійського басейнів. А поширеність у середньому й нижньому Подністров'ї по обидва береги річки іхтіонімів *мєнькус* і *мїнтус* (подібних до латинських іменників зі суфіксом *-us*) може свідчити про споконвічний зв'язок рибальської лексики з теренів сучасного Поділля і Бессарабії та дає привід зарахувати ці слов'яно-романські слова до індоєвропейської мовної спадщини. О. Різників проникливо пише про збережене українською і румунською мовами індоєвропейське мовне багатство: «У латині був (а в нашій і зараз є) вокатив, себто кличний відмінок. У нинішніх романських його **нема** (лише у румунській ще зберігся під впливом української)» (розрядка наша. – Р. М.) [Різників 2011, с. 14]. Упадає в око, що в українських говірках, віддалених від українсько-молдовського й українсько-румунського порубіжжя, форма слова з кінцевим *-us* подекуди семантично диференціюється, як-от у поліських говірках: *мєнту́с* (*Gadus lota*) '**великий** минь' (СПГ, с. 125). А класифікація «велика – звичайна – дрібна (риба)» важлива для рибальського промислу.

Отже, у певний період розвитку рибальської лексики північного наріччя української мови формант *-(m)uc* стає визначником диференційної семи 'великий розмір' у семантичній структурі іхтіоніма.

З індоєвропейського кореня **ang^h(h)i-* 'вугор, плазун, риба' (IEW, № 87) походить праслов'янська іхтіоназва **ogrbь* 'вугор'. Зважаючи на її кореневий зв'язок із литовською *angis* 'змія' і пруською *angis* 'тс.' (ЕСУМ I, с. 436), можна припустити, що в епоху балто-слов'янської мовної єдності вже утвердилося значення назви *вугор* (**ogrbь*) '**риба зі зміястим тілом**', яке відповідає сучасному (СУМ I, с. 781). Історична тотожність семантики назв деяких риб і плазунів не випадкова. Це стародавній принцип номінації через відображення в назвах дохристиянських міфологічних уявлень про Світове дерево, нижню частину (коріння) якого символізують риби, жаби та змії. Міфічну рибу *виз* учені також пов'язують із «яфетичним» уявленням про **змію-рибу** (вішпа) [Мосенкіс 2003, с. 66]. Відома дослідниця спільнослов'янських назв риб В. Коломієць закликала поставитися з належною увагою до думки тих учених, які вважають балто-слов'янську назву *осетра* запозиченою з доіндоєвропейських субстратних мов, до яких належить, можливо, і лат. *exetra* 'змія' [Коломієць 1983, с. 98].

Серед відображених у мові міфопоетичних моделей світу вагоме місце належить прикметнику на позначення поняття '**рябий**', що утворює низку зоонімів та інших похідників у мовах германо-балто-слов'янського ареалу. Етимологи пов'язують лит. *ráibas*, *raibti* не лише з *рябий*, але й з *риба*, яке, своєю чергою, пов'язане зі значенням 'різати', що може набувати значення 'колір, фарба, обриси'. Із семантичного погляду таке співвіднесення є ще одним підтвердженням сприйняття середовища як певного різноманіття, строкатості в балто-слов'янській міфопоетичній традиції. Ознаку 'рябизни, строкатості' закладено у внутрішній формі багатьох назв тваринного й рослинного світу як частини середовища, яке вони характеризують і персоніфікують, зокрема позначення риби і змії як представників нижнього тотемічного ряду: лит. *raibuðlis* 'окунь', *rainė* 'короп', *rainoji* 'змія' (букв. 'ряба') [Індоевропейська, с. 375–378].

Той факт, що назви лосося в ряді індоєвропейських мов походять із загального праіндоєвропейського кореня **laks-* (т. зв. «лососевий аргумент»), історики мови використали для визначення кордонів прабатьківщини індоєвропейців. Є також версія про спеціалізацію (гіпонімізацію) значення від загального 'риба' (пор. тох. *laks* 'риба') до іхтіономена '**лосось**'. Це відбулося тоді, коли спільне германо-балто-слов'яно-тохарське слово набуло значення 'лосось' лише в германській і балто-слов'янській і в такому вигляді його запозичено у фінську (*lohi*) й північносаамську (*luossa*) [Кузьменко 2011, с. 108].

Прикладом словотвірного освоєння індоєвропейської спадщини є український діалектизм **кутір** 'один із двох кінців мотні риболовецької сіті' (Нижнє Подністров'я) < **kutyрь*, очевидного суфіксального утворення від **kut-*, що лежить в основі **kutiti*, тобто зрештою – іс. **keu-t-/*kou-t-* 'вигнуте, опукле' (ЕССЯ XIII, с. 141). А з індоєвропейського кореня **ui-*, **uei-* 'крутити, гнути' за допомогою суфікса *-ун* в українській мові утворено іхтіонім **в'юн** (**воіюн**) (ЕСУМ I, с. 383–384). Стійке порівняння як *в'юн* [посóлений] (зі словом *вертітися, крутітися*) 'дуже швидко, прудко' (СФУМ, с. 144) повторно актуалізує сему 'крутитися, вигинатися', а сам іхтіонім зближує зі значенням

‘риба зі зміястим тілом’, що доводить існування в спільнослов’янську добу семантичної моделі *«риба, що тілобудовою нагадує змію»*.

Є припущення, що український діалектний іхтіонім *ліпень* ‘хариус’ походить з якогось індоєвропейського субстрату в Прикарпатському ареалі – з початковим коренем **lip-* : **lep-* : **lép-* (пор. **lipati*, **lepnoti*, **lépiti*) < іє. **leip-* ‘натирати, клеїти’ зі зміною значення в декількох індоєвропейських мовах на ‘бруднити, залишати плями’ (ЕССЯ XV, с. 117–118). За висновками В. Коломієць, для спільнослов’янської іхтіоназви *линь* (< **linjъ*, **linъ*) необхідно прийняти подвійний етимологічний зв’язок, що відповідає двом етапам історичного розвитку цього слова: з дієсловом *линяти* (< **linjati*), починаючи з пізньопраслов’янського етапу, і з основою іє. **(s)lei-* ‘слизуватий’, починаючи з пізньоіндоєвропейського етапу, що безпосередньо передував періоду виділення слов’янських, балтійських і германських мов із праіндоєвропейської мовної спільності [Коломієць 1983, с. 82]. Зважаючи на етимологію іхтіонімів *ліпень* і *линь*, припускаємо існування в індоєвропейській правій семантичної моделі *«риба, від якої на руках залишається клейка, в’язка речовина»*.

До етимологічного гнізда з індоєвропейським коренем **mel-* належить правобережнополіська одинична назва *моль* ‘мальок’ і збірні *мдл*, *мул* ‘дрібна риба’. Як уважають етимологи, **molv* зі значенням ‘дрібна риба, мальки’ утворено шляхом перенесення спорідненої на онові чергування голосних з **melti*, **mel’q* назви **molv* ‘міль, невеликий метелик’ → ‘щось маленьке, дрібне, як міль; дріб’язок; розсип’ (ЕССЯ XVIII, 164; ЕССЯ XIX, с. 205–206). Справді, легке нечутне сплескування зграйки дрібної риби по поверхні води нагадує рух метеликів. Водночас історики мови переконані, що закарпатська іхтіоназва *мул’авиц’а* ‘дрібна риба’ первісно пов’язана з *мул* ‘намул’ (*мулова* риба), пор. *мулович* ‘срібний карась’, а в подальшому зазнала семантичного й звукового зближення з *мілкий*, *мілька* ‘дрібна риба’ [Білоусенко, Німчук 2002, с. 66].

В епоху мезоліту вже винайшли рибальський гачок. Етимологи припускають, що псл. **qda* первісно означало особливий спис із зазубреним вістряем для биття риби, а потім цю назву перенесли і на рибальський гачок. Назву виводять від давнішої **qkda* < **onk-da*, спорідненої з дінд. *anĳkâh* ‘гачок’, лат. *uncus* ‘зігнутий, гачкуватий’, ст.цсл. *жкотъ* ‘гак’. Зводять також до іє. **uendh-/uondh-* ‘вити, гнути’ або до іє. **ang-/ank-* ‘гнути, гак’ із заміною **ang-* на **and-* (> **ond-*) (ЕСУМ I, с. 437).

Отже, ономазіологічні принципи рибальських номінацій часів індоєвропейської спільності криються в самій природі освоєння довколишнього світу нашими пращурами, зокрема в первісному риболовленні руками та зоровими й тактильними відчуттями, що супроводжували цей процес. В основу зорових номінацій покладено сему ‘зміястість’, в основу тактильних – ‘клейкість’. Інтегральною семою ‘вигнутість, опуклість’ просякнута більшість номінацій знаряддевого рибальства та деяких іхтіонімів.

ЛІТЕРАТУРА

Білоусенко, П. І. і Німчук, В. В. (2002). *Нариси з історії українського словотворення (суфікс -иця)*. Київ ; Запоріжжя, 206 с.

Верхратський, І. (1899). Знадоби до пізнання угорско-руських говорів. Словарець. [У:] *ЗНТШ*. Т. XXX. Кн. 4. Львів, С. 226–278.

Воропай, О. (1958). *Звичай нашого народу. Етнографічний нарис*. Мюнхен, 280 с.

Горбач, О. (1993а). Словник діалектної лексики північно-наддністрянської говірки сіл Романів, Підсоснів, Підберізці й Лагодів. [У:] *Зібрані статті*. Т. V: Діалектологія. Мюнхен, С. 75–156.

Горбач, О. (1993б). Словник діалектної лексики західнополіської говірки села Остромичі, кол. повіту Кобринь. [У:] *Зібрані статті*. Т. V: Діалектологія. Мюнхен, С. 283–328.

Государська, О. В. (2015). Антропоцентризм як провідний принцип відтворення світу свідомістю людини (на матеріалі перекладу французьких відсоматичних термінів українською мовою). [У:] *Science and Education a New Dimension. Philology*. III (15), issue: 68, p. 59–62.

Иллич-Свитыч, В. М. (1976). *Опыт сравнения ностратических языков (семитохамитский, картвельский, индоевропейский, уральский, дравидийский, алтайский): сравнительный словарь (I–ǂ)*. В. А. Дыбо (ред.). Москва. 156 с.

Індоевропейська шпацина в лексиці слов'янських, балтійських, германських і романських мов: семантичні та словотвірні зв'язки і процеси (2013). В. П. Пономаренко (відп. ред.). Київ, 604 с.

Капранов, Я. В. (2016). Витлумачення терміна «етимон» як знакового утворення правового стану. [У:] *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, вип. 61, с. 65–68.

Коломиец, В. Т. (1983). *Происхождение общеславянских названий рыб*. Киев, 159 с.

Кузьменко, Ю. К. (2011). *Ранние германцы и их соседи: Лингвистика, археология, генетика*. Н. Н. Казанский (ред.). Санкт-Петербург, 266 с.

Ластівка (2010). *Ластівка з Лужиці: Антологія серболужицької поезії для дітей у переспівах Володимира Лучука*. І. Лучук, Т. Лучук (упоряд.). Тернопіль, 176 с.

Мосенкіс, Ю. (2003). *Трипільська міфологія: Короткий словник термінів*. Київ, 74 с.

Переверзев, Д. І. (2013). Відображення міфологічної картини світу в українських рефлексах ностратичних та бореальних назв тварин. [У:] *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*, вип. 22, с. 129–139.

Потевский, Н. А. (2014). Ихтиологическая номинация «мень» (*Lota lota* L.) в славянских языках. [У:] *Филология и литературоведение*. № 4 [Електронний ресурс]. URL: <http://philology.snauka.ru/2014/04/766> (дата звернення: 17.04.2019.)

Прищепчук, І. О. (2014). Еволюція процедури семантичної реконструкції індоєвропейських дієслівних праоснов. [У:] *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*, т. 17, № 2, с. 160–167.

Різників (2011). *Різників О.С. Спадщина тисячоліть: українська мова. Чим вона багатша за інші?* Вид. 2-ге, доп. та переробл. Тернопіль, 192 с.

Чмихов, М. (2001). *Від яйця-райця до ідеї Спасителя*. Київ, 432 с.

Щодра, О. (2016). Етногенез і велике розселення слов'ян у світлі джерел та історичних інтерпретацій. [У:] *Проблеми слов'янознавства*, вип. 65, с. 9–27.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ГОВІРОК

- лемк. – лемківські говірки
- нж.ндстр. – нижньонаддністрянські говірки
- пд.поділ. – південноподільські говірки
- поліс. – поліські говірки
- цн.слоб. – центральнослобожанські говірки

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ

АУМ – *Атлас української мови* (1988). У 3 тт. Т. 2: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. Я. В. Закревська (ред. тому). Київ, 520 с.: карти.

ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*. У 7 тт. О. С. Мельничук (гол. ред.). Київ, т. 1–6.

- КА – картотека автора.
Кв.-Осн. – *Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка*. У 3 тт. Харків, 1978–1979.
Котл. – Котляревський, І. П. (1988). *Енеїда*. Київ, 277 с.
ЛС – Дуда, І. М. (2011). *Лемківський словник*. Тернопіль, 376 с.
Ном. – *Українські приказки, прислів'я і таке інше* (1993). М. Номис (уклад.). Київ, 768 с.
НРС – Шило, Г. (2008). *Наддністрянський регіональний словник*. Львів ; Нью-Йорк, 288 с.
СБГ – *Словник буковинських говірок* (2005). Н. В. Гуйванюк (ред.). Чернівці, 688 с.
СДО – Москаленко, А. А. (1958). *Словник діалектизмів українських говірок Одеської області*. Одеса, 78 с.
СПГ – Лисенко, П. С. (1974). *Словник поліських говорів*. Київ, 260 с.
СУГО – *Словник українських говорів Одещини* (2011). О. І. Бондар та ін. (уклад.). Одеса, 224 с.
СУМ – *Словник української мови*. В 11 тт. Київ, 1970–1980.
СФЗП – Мацюк, З. (2013). *Що сільце, то нове слівце: Словник фразеологізмів Західного Полісся*. Луцьк, 476 с.
СФУМ – *Словник фразеологізмів української мови* (2003). В. М. Білоноженко та ін. (уклад.). Київ, 1104 с.
Фауна – *Фауна України*. У 40 тт. Київ, 1956–2016, т. 1–37.
ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков (праславянский лексический фонд)*. О. Н. Трубочёв, А. Ф. Журавлёв (ред.). Москва, 1974–2018, вып. 1–41.
IEW – Рокотпу, J. (1959). *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.win.tue.nl/~aeb/natlang/ie/pokorny.html> (дата звернення: 21.04.2019).

Подано до друку 22.04.2019 року
Прийнято до друку 21.05.2019 року